

מה אנחנו מקריבים?

ליהודי בן זמננו, דיני הקרבנות הם מן הנושאים הקשים ביותר להתמודדות ולהבנה בתורה כולה. כמעט אלפיים שנה עברו מאז חורבן המקדש והפסקת הקרבנות. אולם הוגים יהודים, בייחוד מן האגף המיסטי, שאפו להבין את המשמעות הפנימית של הקרבנות ואת ההצהרה המגולמת בהם בדבר היחסים בין אדם ואלוהיו – ועל ידי כך כמו להציל מאש חורבן המקדש את רוחה של ההקרבה, גם אם המעשה כבר אינו אפשרי.

אחד הרעיונות הפשוטים ביותר, ובאותה שעה העמוקים ביותר, על נושא זה הוא משל רבי שניאור זלמן מלאדי, האדמו"ר הראשון מחב"ד. הוא הבחין בתופעה תחבירית מוזרה בפסוק השני של פרשת השבוע שלנו: "דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִמַּרְתָּ אֲלֵהֶם: אֲדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם קָרְבָן לַה', מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבְּקָר וּמִן הַצֹּאן תִּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם" (ויקרא א, ב). ברור מן הפסוק כי "האדם" הוא "מכם", "מבני ישראל", ואילו ה"קרבן" הוא "מן הבהמה", ועל כן אפשר היה לצפות שסדר המילים שהדגשנו יהיה אחר: אֲדָם מִכֶּם כִּי יִקְרִיב. מסביר רבי שניאור זלמן: הקרבן הוא אכן מאתנו, מתוכנו; מהות הקרבן היא שאנו מקריבים את עצמנו. אנו מקריבים לה' את יכולותינו, את מרצנו, את מחשבותינו ואת

שיג ושיח – הרב יונתן זקס

רגשותינו. הצורה הפיזית של הקרבן – בעל־חיים המועלה על המזבח – היא רק ביטוי חיצוני לפעולה פנימית. הקרבן האמתי הוא "מכם". אנחנו נותנים לה' משהו מעצמנו.¹

אך מהו בדיוק הדבר שאנחנו נותנים לה' בהקריבנו קרבן? חכמי הקבלה והחסידות, ובתוכם ר' שניאור זלמן, דיברו על שתי נשמות שיש לכל אחד מאתנו: "נפש הבהמית" והנפש האלוהית. מצד אחד, אנחנו ישויות חומריות. אנחנו חלק מהטבע. יש לנו צרכים פיזיים: מזון, משקה, מקלט. אנחנו נולדים, אנחנו חיים, אנחנו מתים. כדברי קהלת: "כִּי מִקְרָה בְּנֵי הָאָדָם וּמִקְרָה הַבְּהֵמָה וּמִקְרָה אֶחָד לָהֶם, כָּמוֹת זֶה בֶּן מוֹת זֶה, וְרוּחַ אֶחָד לְכֹל, וּמוֹתָר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אֵין. כִּי הַפֶּל הַכֹּל" (קהלת ג, יט).

אלא שאין זה הכול, ויש מותר לאדם מן הבהמה. יש לנו עולם פנימי. יש לנו כיסופי אלמוות. אנחנו יכולים לחשוב, לדבר ולתקשר עם זולתנו. אנחנו צורת־החיים היחידה הידועה לנו ביקום היכולה לשאול את השאלה "למה?". בכוחנו לנסח רעיונות, ומניעים אותנו ערכים נעלים. לא רק דחפים גופניים מושלים בנו. מזמור ח' בתהלים הוא המנון של השתאות לפלא הזה:

כִּי אֶרְאֶה שָׁמַיִךְ, מַעֲשֵׂי אֲצַבְעֹתֶיךָ,
יָרַח וְכוֹכָבִים אֲשֶׁר כּוֹנְנִתָּה.
מֶה אֲנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ
וּבֶן אָדָם כִּי תִפְקְדֶנּוּ?
וּתְחַסְּרֶהוּ מְעַט מֵאֲלֹהִים
וְכַבּוֹד וְהֹדָר תַּעֲטֶרְהוּ.
תִּמְשִׁלֶהוּ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ
כֹּל שִׁתָּה תַחַת רַגְלָיו. (תהלים ח, ד-ז)

ולבסוף, "צאן" מייצג את אינסטינקט העדר: הרחף החזק לנוע בכיוון מסוים מפני שאחרים עושים כך.² הדמויות הדגולות של היהדות – אברהם, משה, הנביאים – הצטיינו בדיוק בכך: ביכולת שלהם לעמוד מחוץ לעדר; להיות אחרים, לערער על אלילי הזמן, לסרב להרכיז ראש בפני אופנות רעיוניות בנות הרגע. זהו גם עומק משמעותה של הקדושה ביהדות. קדוש הוא דבר נבדל, שונה, נפרד, מובחן. היהודים היו המיעוט היחיד בהיסטוריה שסירב בהתמדה להיטמע בתרבות השלטת או להמיר את דתו לדת השלטת.

מבחינה לשונית, "הקִרְבָּה" פירושה קירוב ו"קרבן" הוא הדבר שקירבו אותו. כלומר, התנועה העיקרית כאן איננה מלמטה למעלה, אלא מאתנו אל קרבתו של ה'. "להקריב" הוא להביא את היסוד הבהמי שבתוכנו לידי תמורה, על ידי האש האלוהית שפעם בערה על המזבח, ושעד היום בוערת בלב המתפלל המבקש באמת את קרבת אלוהים.

אירוניה היסטורית נסכה ברעיון העתיק הזה עכשוויות פתאומית. תורת דרווין, פענוח הגנום האנושי, והמטריאליזם המדעי (הגורס כי רק החומר ישנו) – כל אלה הובילו להתפשטות הדעה שהאדם הוא רק בעל-חיים, ככל החיות, לא יותר ולא פחות. 98 אחוזים מהמטען הגנטי שלנו זהה לזה של הפרימטים, קופי האדם. אנחנו, אמר דסמונד מוריס, "הקוף העירום".³ על פי השקפה זו, ההומו ספיינס קיים רק במקרה. הננו תוצאת סדרה אקראית של מוטציות גנטיות; יצא כך שהתאמנו להישרדות יותר ממינים אחרים. הנה לנו, בבלעדיות גמורה ובמלוא חוסר-ההרהר, הנפש הבהמית.

הפרכתו של רעיון זה, רעיון שהוא מן הקיצוניות שברדוקציות שעשה אדם נכון אי פעם, נעוצה במעשה ההקרבה

בגופנו, אנחנו כמעט לא-כלום. ברוחנו, אנחנו נוגעים בנצח. יש לנו נפש אלוהית. ומכאן ברורה מהותה של ההקרבה, של הממד הפסיכולוגי שלה. מה שאנחנו מקריבים לה' (איננו רק חיה, אלא) הוא הנפש הבהמית שלנו. עיקרון זה נוגע גם לפרטי הדינים של הקרבנות. רמז לכך נותנים שלושת סוגי הקרבנות מן החי הנזכרים בפסוק שציטטנו: בהמה, בקר וצאן. כל אחד מהם מייצג מאפיין חייתי מסוים של נפש האדם.

"בהמה" מייצג את היצר החייתי עצמו. הבהמה היא מבויתת, ובכל מקרה היא צמחונית. אין לה דחפי הפרא של הטורפים. היא מבטאת מהות מאולפת יותר. הבהמות מבלות את זמנן בחיפוש מזון. חיהן כבולים במאבק הקיום. להקריב את הבהמה שבתוכנו הוא להיענות למשהו גבוה יותר מהישרדות. בספרו "חקירות פילוסופיות" כתב לודוויג ויטגנשטיין כי משימתה של הפילוסופיה היא להראות לזכוב את הדרך החוצה מהבקבוק. הזכוב הלכוד מטיח את ראשו בזכוכית בנסותו למצוא דרך החוצה. רק לכיוון אחד אינו מביט: למעלה. הנשמה האלוהית שבתוכנו היא הכוח הנושא את ראשנו אל על, אל מעבר לעולם הגשמי, אל מעבר להישרדות גרידא, בחיפוש אחר משמעות, מטרה, יעד.

המילה "בקר" נגזרה מאותו שורש שנגזרה ממנו המילה "בוקר", שעות האור הראשונות ביממה. עניינו היסודי של השורש בק"ר הוא פריצה החוצה: קרני האור הראשונות של הבוקר פורצות מעבר לחשכת הלילה. הבקר הנס פורץ משוכות. אם אין מקיפים את הבקר בגדרות, הוא איננו מכבד שום גבול. להקריב בקר הוא ללמוד להכיר בגבולות ולכבדם: הגבולות שבין קודש לחול, בין טהור לטמא, בין מותר לאסור. לפעמים, גבולות התודעה חזקים מחומות.

עצמו במובנו המיסטי. בידינו לתעל את היצרים הבהמיים שלנו. בכוחנו להתעלות אל מעבר לעצם ההישרדות. אנחנו מסוגלים לכבד גבולות. אנחנו יכולים לצעוד אל מחוץ לאופקיני המידיים. מדען המוח סטיבן פינקר כותב שאנחנו יכולים לפעול נגד נטייתנו המוקדמת התורשתית, "ואם הדבר אינו נראה לגנים שלי, הם יכולים לקפוץ למי הים"⁴. ובסרט 'המלכה האפריקאית' מכריזה השחקנית קתרין הפבורן באוזני המפרי בוגרט כי הטבע "הוא מה ששמו לנו על הארץ כדי שנגדל מעליו".

אנחנו יכולים להשגיב את הבהמה, הבקר והצאן שבנו. שום בעל חיים מלבדנו אינו מסוגל להטמיר את עצמו מן החומר אל השגב. אנחנו כן. שירה, מוזיקה, אהבה, פליאה – הדברים הללו, שאין להם ערך הישרדותי אך הם מדברים אל עומק תחושת ההווה שלנו, מלמדים אותנו שאיננו רק חיות, מצבורים של גנים אנוכיים. באמצעות קירוב הבהמי שבתוכנו אל ה', אנחנו מאפשרים לחומרי לגעת ברוחני – ואנו עצמנו משתנים: לא עוד עבדי הטבע, כי אם משרתיו של אלוהים חיים.

1. ר' שניאור זלמן מלאדי, ליקוטי תורה, ברוקלין, ניו-יורק, תשמ"ד, ויקרא.
2. המחקרים הקלאסיים על התנהגותו של ההמון ועל אינסטינקט העדר הם: Charles Mackay, *Extraordinary Popular Delusions and the Madness of Crowds*, 1841; Gustav le Bon, *The Crowd: A Study of the Popular Mind*, 1897; Wilfred Trotter, *Instincts of the herd in peace and war*, 1914; אליאס קנטי, *ההמון והכוח*, עברית: עמשי לוי, תל-אביב: צ'ריקובר, 1979.
3. דסמונר מוריס, הקוף העירום: מחקרו של זואולוג על בעל החיים הקרוי אדם, עברית: יעקב שרת, תל-אביב רשפים, 1973-1967.
4. סטיבן פינקר, כיצד פועל המוח: מבט חדש על נפלאות החשיבה האנושית, עברית: עמוס כרמל, תל אביב: מטר, 1999, עמ' 55.